

एमएसएमई

पल्स

मार्च 2023

श्री सिवासुब्रमनीयन रामन

अध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक, सिडबी

सर्व विभागांमधील जोरदार व्यावसायिक क्रियाकलाप आणि उपक्रमांद्वारे वाढलेली कर्ज उचल हे एमएसएमई क्षेत्राच्या पुनरुज्जीवनासाठी सरकारने सुरु केलेल्या प्रगतीशील सुधारणांचे फलित दिसून येते. या वाढत्या मागणीसाठी आम्ही पतउद्योगाला प्रोत्साहन देऊन एमएसएमईसाठी वेळेवर क्रेडिट उपलब्धता करून देऊ, ज्यामुळे सरकारचे 5 ट्रिलियन युएसडी अर्थव्यवस्थेचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी तसेच या क्षेत्राच्या आणि अर्थव्यवस्थेच्या शाश्वत वाढीस हातभार लागेल.

श्री राजेश कुमार

व्यवस्थापकीय संचालक तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
ट्रान्सयूनियन सिबील लि.

एमएसएमई क्षेत्रातील कर्जाची मागणी सर्वकालीन उच्च पातळीवर असून पतउद्योगाद्वारे वित्तपुरवठा स्थिर आहे आणि कसूरदर कमी झाला आहे. या वरून असे दिसून येते की पतउद्योग, पात्र एमएसएमई कर्जदार ओळखण्यासाठी अंतर्दृष्टी आणि डेटा विश्लेषणाची सहायता घेऊन व्यवसाय क्षेत्रे आणि भौगोलिक क्षेत्रांमध्ये उचित क्रेडिट संधी पोहोचण्यास सक्षम आहे. सरकार, नियामक आणि कर्ज देणाऱ्या इकोसिस्टमद्वारे जलद गतीने राबवलेल्या सुधारणांनी एमएसएमई क्षेत्राच उत्कर्षाप्रत मार्गक्रमण लक्षणीयरीत्या सुनिश्चित केले आहे. या सुधारणांनी पतसंस्थांना आर्थिक, उत्पन्न आणि व्यापार माहितीच्या सामर्थ्याची त्रिकोणीय अवलोकनाची क्षमता प्रदान केली आहे जेणेकरून व्यावसायिक घटकाचा एकसंध दृष्टिक्षेप मिळू शकेल आणि सुधारित जोखीम भिन्नता अभ्यासून कर्ज सुरक्षित राहील.

ट्रान्सयूनियन सिबील

विपुल महाजन

vipul.mahajan@transunion.com

मोहित गोयल

mohit.goel@transunion.com

अनी निशांक

annie.nishank@transunion.com

तृप्थी शेटी

trupthi.shetty@transunion.com

सिडबी

संजय जैन

erdav@sidbi.in

गिंस्वान्मूंग हॅगझो

erdav@sidbi.in

सोहम नाग

erdav@sidbi.in

वंदिता श्रीवास्तव

erdav@sidbi.in

CONTENTS

कार्यकारी सारांश	4
पत मागणी	6
पत पुरवठा	7
पतवृद्धी आणि कामगिरी	11
पुढची वाढीची लाट - सूक्ष्म विभाग	16
जोखमीच्या पूर्वसंकेतांचा इशारा	20

सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग (एमएसएमई) क्षेत्र गतिमान आणि वेगाने विस्तारणार आहे जे भारताच्या एकूण जीडीपी मध्ये ~30% योगदान देते आणि ~111 दशलक्ष लोकांना रोजगार देते. म्हणूनच, एमएसएमईचा वित्त पुरवठा सुलभ करून भांडवलाचे विविध स्रोत खुले करण्यासाठी नाविन्यपूर्ण उपाय शोधणे महत्वाचे आहे.

एमएसएमई पल्सच्या ह्या आवृत्ती मध्ये संपूर्ण क्षेत्रातील वेगवान वाढीचे विश्लेषण केले असून ही वाढ प्रामुख्याने संवेदनक्षम एमएसएमई कर्जदारांना वेळेवर वित्तपुरवठा करून साध्य झाली आहे.. पहिल्या भागात एमएसएमई क्रेडिटची प्रमुख वैशिष्ट्ये अधोरेखित केली आहेत तसेच या क्षेत्राच्या मागणी, पुरवठा आणि कामगिरीचे मूल्यांकन केले आहे.

नंतरच्या भागात सूक्ष्म विभागातील पुढील संभाव्य वाढीच्या लाटेचे मूल्यांकन केले आहे आणि शेवटी, या क्षेत्रा मधील जोखमीच्या पूर्वसंकेतांनंतरच्या परिणामांचा शोध घेतला आहे.

पतमागणी, पुरवठा आणि पतवाढ

एमएसएमई कर्जमागणीत (व्यावसायिक पतचौकशीच्या संख्येनुसार) वेगाने वाढ झाली आहे आणि दोन वर्षापूर्वीच्या मागणीच्या सुमारे 1.7 पट वाढली आहे. याच कालावधीत एनबीएफसीकडे पतमागणीची दुपटीपेक्षा जास्त नोंद झाली आहे. याचे श्रेय सरकार आणि वित्तीय क्षेत्राच्या, अनेक सहाय्यक यंत्रणा विकसित करणे आणि अंमलबजावणी करण्याच्या प्रयत्नांना तसेच एमएसएमई क्षेत्रासाठी विकसित होत असलेल्या डिजिटल सार्वजनिक पायाभूत सुविधांना दिले जाऊ शकते

कर्जवितरण (रकमेनुसार) FY23च्या दुसऱ्या तिमाहीमध्ये वर्षगतवर्ष तुलनेत 24% वाढले आहे. सूक्ष्म विभागामध्ये FY23च्या दुसऱ्या तिमाहीतील वितरणामध्ये मागील वर्षाच्या याच कालावधीच्या तुलनेत 54% वाढ झाली. सूक्ष्मक्षेत्रातील लक्षणीय वाढ बाजारपेठेतील वाढीव समावेशकतेकडे केंद्रित असण्याची पुष्टी करते. (FY22-Q2).

सार्वजनिकक्षेत्र बँका, खाजगी बँका आणि एनबीएफसी यांचे FY23च्या दुसऱ्या तिमाहीतील रकमेनुसार एमएसएमई वितरण FY22दुसऱ्या तिमाहीतील तुलनेत अनुक्रमे 21%, 25% आणि 34% नी वाढले.

पोर्टफोलियो कामगिरी

सप्टेंबर'22(FY23-Q2) पर्यंत एकूण एमएसएमई क्रेडिट एक्सपोजर (~₹ 1.2 लाख कोटी डाऊटफूल श्रेणीतील कसूर प्रकरणे आणि ~ ₹1.3 लाख कोटी 720 डीपीडी पेक्षा जास्त /बुडीत तोटा श्रेणीतील) वगळता ₹ 22.9 लाख कोटी होते, जे वर्षगतवर्ष दर तुलनेत 10.6% वाढ दर्शवते.

सप्टेंबर'22 (FY23-Q2) मध्ये एकूण एमएसएमई कसूर दर (90+डीपीडी)12.5% होता, जो गतवर्षाच्या (FY22-Q2) 13.9% पेक्षा कमी आहे. पल्सच्या या आवृत्तीपासून, कसूर दरांची (90+ डीपीडी) नवीन व्याख्या सुरू केली असून 720 डीपीडी पेक्षा जास्त किंवा अनिश्चित/बुडीत म्हणून नोंदवलेली पारंपारीक खाती वगळण्यात आली आहेत. सप्टेंबर '22 (FY23-Q2) चा कसूर दर 3.0% होता, जो गतवर्षा (FY22-Q2) च्या 4.4% पेक्षा कमी आहे. वर्षगतवर्ष तुलनेत तिन्ही कर्जदात्यांच्या प्रकारात (सार्वजनिक आणि खाजगी बँका व एनबीएफसी) कसूर दरात घट झाली; सर्वाधिक घट (FY 22-Q2 मधील 2.8% वरून FY 23-Q2 मध्ये 1.5% पर्यंत) खाजगी बँका प्रकारात झाली.

पुढची वाढीची लाट - सूक्ष्म विभाग

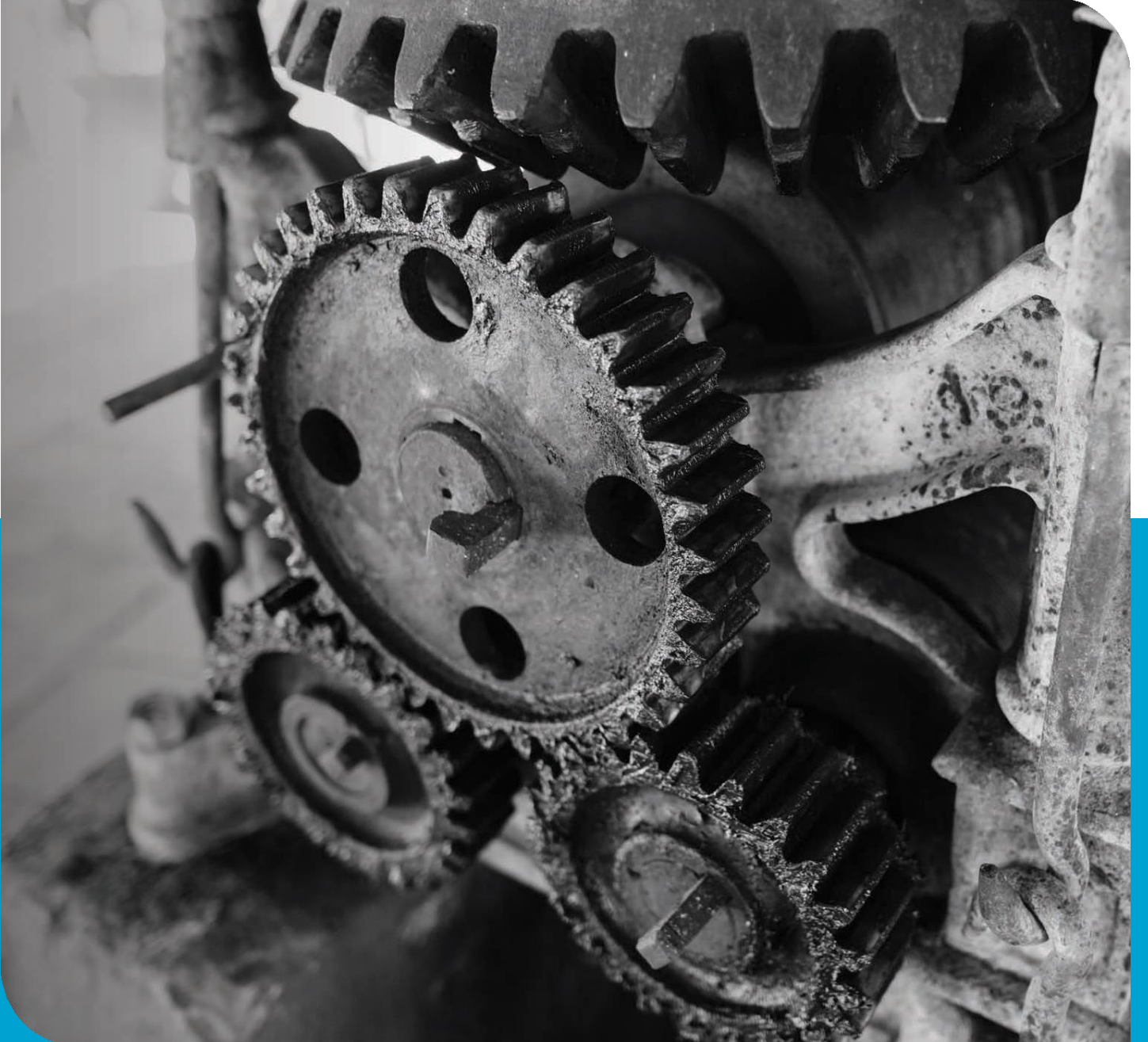
सप्टेंबर 22 पर्यंत एकूण एमएसएमई शिल्लकबाकीच्या वर्षगतवर्ष 10.6% वाढीच्या तुलनेत 'सूक्ष्म' (एकत्रित ₹ 1 करोड पेक्षा जास्त क्रेडिट एक्सपोजर नसलेले घटक) विभागातील याच कालावधीतील शिल्लकबाकीची वर्षगतवर्ष 13% वाढ होती. अगदी लहान (एकत्रित ₹ 10 लाख पेक्षा जास्त क्रेडिटएक्सपोजर नाही), सूक्ष्म1 (एकत्रित क्रेडिट एक्सपोजर ₹ 10-50 लाख दरम्यान) आणि सूक्ष्म 2 (एकत्रित क्रेडिट एक्सपोजर ₹ 50 लाख ते 1 करोड दरम्यान) यांच्या शिल्लकबाकी मध्ये वर्षगतवर्ष तुलनेत अनुक्रमे 20%, 15% आणि 11% वाढ दिसून आली. अचानक सूक्ष्म कर्जांमध्ये दिसलेली ही वर्षगतवर्ष वाढ महामारीनंतरची उसळलेली वाढ नाही.

सूक्ष्म विभागातील मोठी वाढ कर्जदात्यांच्या या विभागातील आत्मविश्वासाची पुष्टी करते. 93% एमएसएमई घटक सूक्ष्म विभागात आहेत आणि त्यांचा एकूण एमएसएमई पोर्टफोलिओमध्ये 25% योगदान आहे. एमएसएमईचे औपचारिकीकरण आणि एकल व्यासपीठ-आधारित बँकिंग सेवांचा अवलंब केल्यामुळे, कर्जदात्यांना अधिक माहिती मिळविणे शक्य झाले आहे. ह्यामुळे क्रेडिट प्रक्रिया आणि कर्ज वितरण सुलभ बनून तसेच कर्जसुरक्षा आणि कर्ज संकलन अधिक सक्षम बनते व वित्तीय संस्थांचा आत्मविश्वास वाढवते. बऱ्याच मोठ्या बँका या पद्धतीचे कायम स्वरूपी अवलंबन करून अशी क्षमता वाढवण्यासाठी फिनटेकशी करार करत आहेत. क्षमता आणि विलक्षण डिजिटल कौशल्य यांचा संयोजन सूक्ष्म क्रेडिटमध्ये अतिशय वेगाने वाढ करू शकते.

विशेष म्हणजे या विभागातील 50% पेक्षा जास्त नवीन उत्पत्ती, एनटीसी (New To Credit) कर्जदारांद्वारे झाली - जे प्रभावी कर्जसुरक्षेसाठी पर्यायी डेटा स्रोतांच्या महत्तेवर जोर देते.

जोखमीच्या पूर्वसंकेतांचा इशारा (ईडब्लूएस)

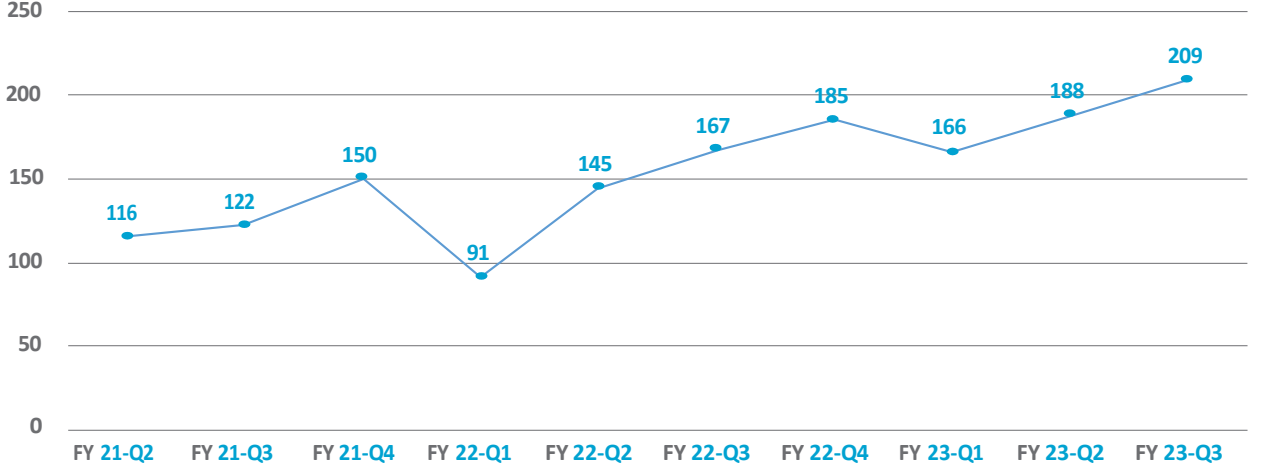
एमएसएमई कर्जदेणे सूक्ष्मतर होण्याच्या दिशेने वाटचाल करत असून व्यासपीठ-आधारित ग्राहककर्ज देण्याच्या पध्दतीची वारंवारता दिसून येते यासाठी कर्जसुरक्षा केलेल्या घटकाच्या कामगिरीचा मागोवा घेण्यासाठी नाविन्यपूर्ण उपाय आवश्यक आहेत. सध्या डीपीडी श्रेणीमध्ये असलेल्या खात्यावर सुधारणात्मक कृती प्रतिक्रिया करण्यास उशीर होऊशकतो तथापि इतर काही संकेतक आहेत जे नजीकच्या भविष्यात संभाव्य कसुरची सूचना देऊ शकतात. त्यामुळे, ईडब्लूएस हा क्रेडिट जोखीम व्यवस्थापन योजनेचा अविभाज्य भाग बनतो आणि कर्जदात्यांना प्रतिबंधात्मक कृती करण्यास सक्षम बनवतो. अशा नाविन्यपूर्ण उपायांचा अवलंब केल्याने कर्जदात्यांना वेळेवर कारवाई करून जोखीम कमी करण्यास मदत होऊ शकते.

पत मागणी

आर्थिक आणि व्यावसायिक क्रियाकलापांमधील पुनःरुज्जीवनामुळे व्यावसायिक कर्जमागणी वाढली आहे. उत्पादन/सेवा क्षेत्रातील विस्तार दर्शवणारा खरेदी व्यवस्थापक निर्देशांक (पीएमआय) वाढत असून गेल्या 6 महिन्यांपासून सातत्याने पीएमआय 50 पेक्षा जास्त आहे याचा परीणाम म्हणजे पतमागणीतील वाढ (पतचौकशी संखेच्या संदर्भात मोजलेली) दिसून येते. सप्टें 22 ची मागणी दोन वर्षांपूर्वीच्या मागणीच्या 1.7 पट असून वाढीचा काल सुरुच आहे.

अनुक्रमित व्यावसायिक पतचौकशीचे आकारमान

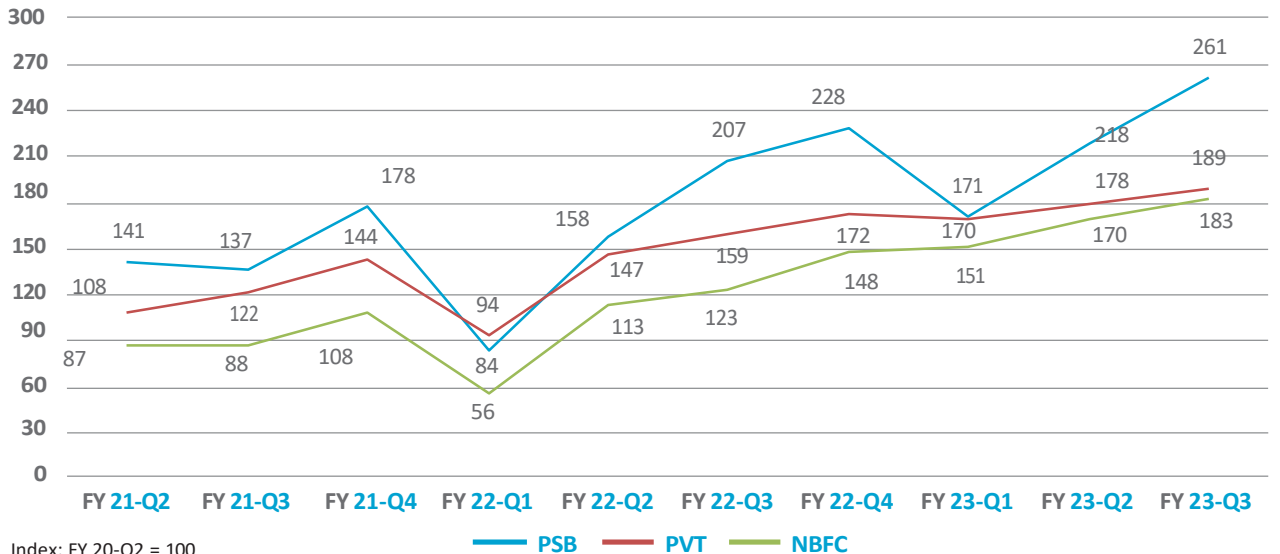

Index: FY 20-Q2 = 100

कर्जदाता प्रकारानुसार पत मागणी

सप्टेंबर 22 मध्ये सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रातील बँकांची पतमागणी 2 वर्षांपूर्वीच्या मागणीच्या अनुक्रमे 1.9x आणि 1.6x आहे. याचा काळासाठी एनबीएफसीची पतमागणी 2x पेक्षा जास्त वाढली. याचे श्रेय एमएसएमई क्षेत्रासाठी विविध सहाय्य यंत्रणा विकसित करणे आणि अंमलबजावणी करण्यासाठी सरकार आणि वित्त उद्योगाच्या प्रयत्नांना आहे. सरकार, तसेच खाजगी क्षेत्र या दोघांकडून डिजिटल व्यवहारांकडे वाढ केल्याने क्रेडिटची आवश्यकता आणखी दूर झाली.

कर्जदाता प्रकारानुसार अनुक्रमित व्यावसायिक पत मागणी

Index: FY 20-Q2 = 100

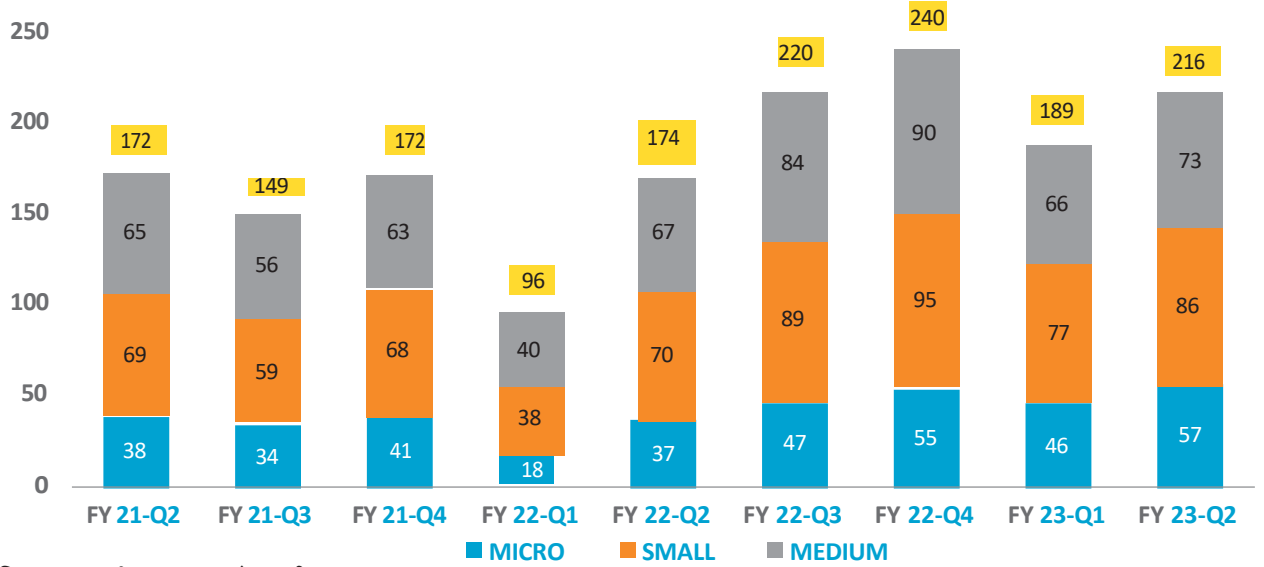
पत पुरवठा

कर्जवितरण FY23-Q2 मध्ये वर्षगतवर्ष तुलनेत 24% ने वाढले. सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम विभागांच्या वितरणात अनुक्रमे 54%, 23% आणि 9% ची वाढ दिसून आली.

सूक्ष्म विभागातील लक्षणीय वाढ बाजारातील सर्वसमावेशकता वाढल्याचे दर्शवते.

एमएसएमई वितरीत रक्कम (₹ हजार करोड)

300

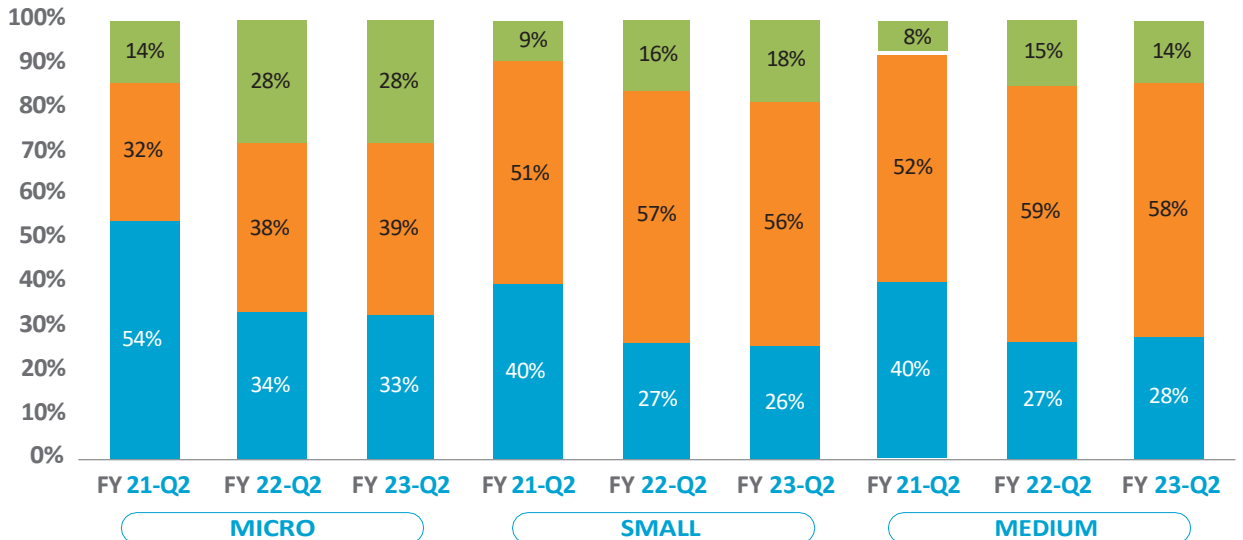

वितरणात नूतनीकरणाचा समावेश नाही

कर्जदात्यांमध्ये नवीन उत्पत्तीचा वाटा जवळजवळ गतवर्षा सारखाच राहिला आणि FY23 Q2 मध्ये खाजगी वित्तदात्यांनी सर्व विभागांमध्ये बाजारपेठेतील सर्वाधिक हिस्सा राखला. सार्वजनिक व खाजगी क्षेत्रातील बँका आणि एनबीएफसी यांच्या वितरणात अनुक्रमे 21%, 25% आणि 34% वाढ झाली. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचा 2 वर्षांमधील सूक्ष्म विभागातील नवीन उत्पत्तीचा वाटा खाजगी बँका व एनबीएफसी मध्ये गेला.

कर्जदात्यांमधील नवीन उत्पत्तीच्या रक्कमेचा हिस्सा

■ PSU ■ PVT ■ NBFC

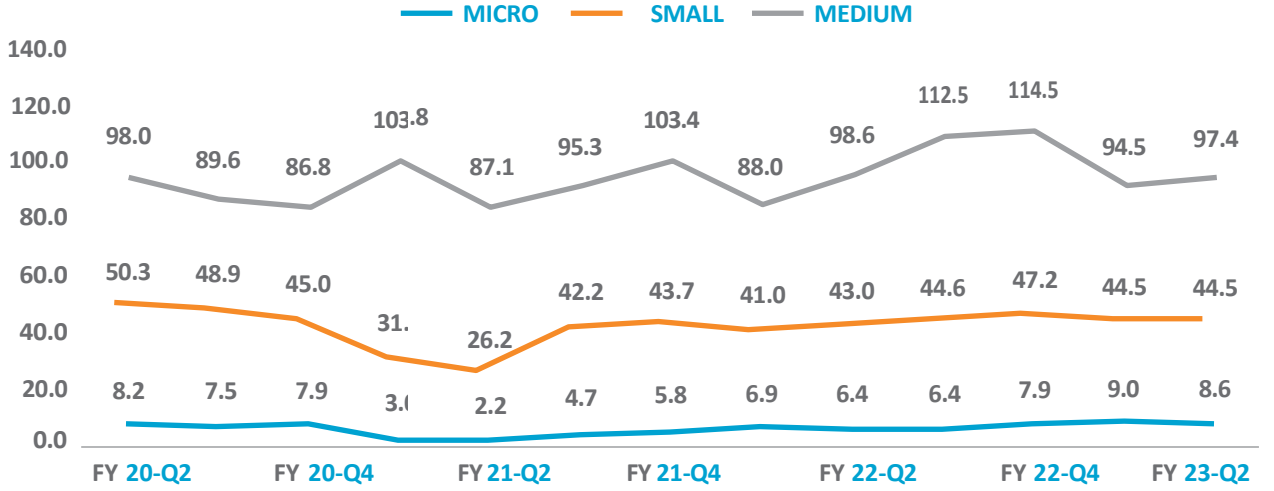

कर्जाचे सरासरी आकारमान

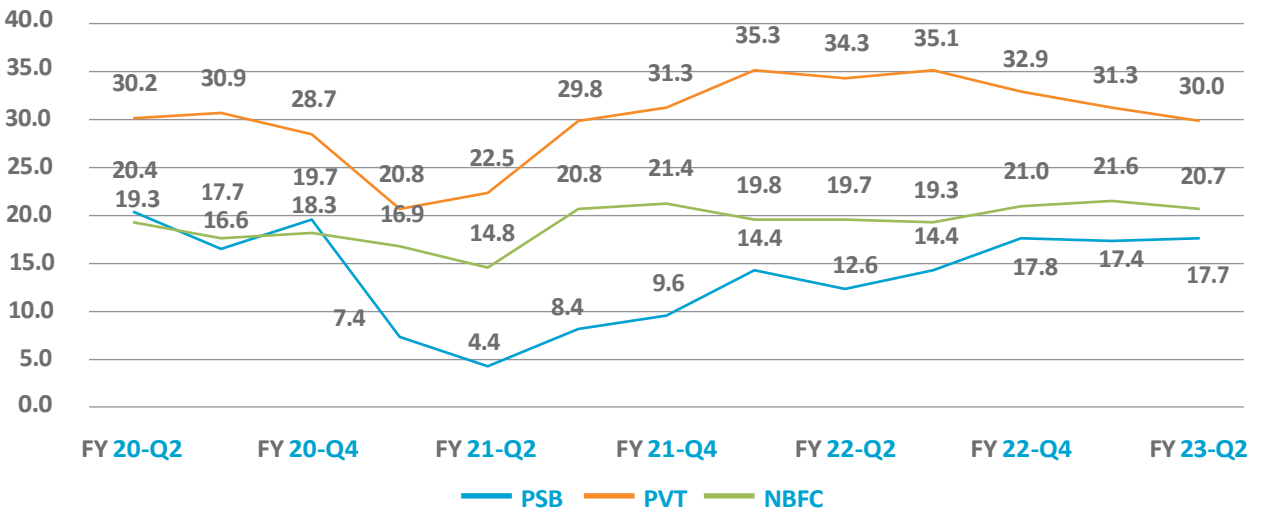
सूक्ष्म व लहान विभागांमध्ये सरासरी कर्जाचे आकारमान वर्षगतवर्ष तुलनेत FY23 Q2 मध्ये, अनुक्रमे 34% आणि 4% ने वाढले, तथापि मध्यम विभागांमध्ये ईसीएलजीएस कर्जावर अधिक लक्ष केंद्रित केल्यामुळे कोविड नंतर सूक्ष्म आणि लहान विभागांमध्ये कमी झालेल्या सरासरी कर्जाचे आकारमान आता कोविड-पूर्व स्तरावर परत येत आहे.

एमएसएमई विभागातील कर्जाचे सरासरी आकारमान (₹ लक्षात)

खाजगी क्षेत्रातील, सूक्ष्म विभागाला कर्ज देण्यावर अधिक लक्ष केंद्रित केल्यामुळे वर्षगतवर्ष सरासरी कर्जाच्या आकारमानात 13% ने घट झाली. त्याच वेळी, सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकां आणि एनबीएफसी यांचे सरासरी कर्ज आकारमान वर्षगतवर्ष अनुक्रमे 40% आणि 5% ने वाढले. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकां ज्यांनी सर्वाधिक ईसीएलजीएस कर्जे दिली त्यांचे सरासरी कर्जाचे आकारमान महामारीपूर्व स्तरावर परत आले आहे.

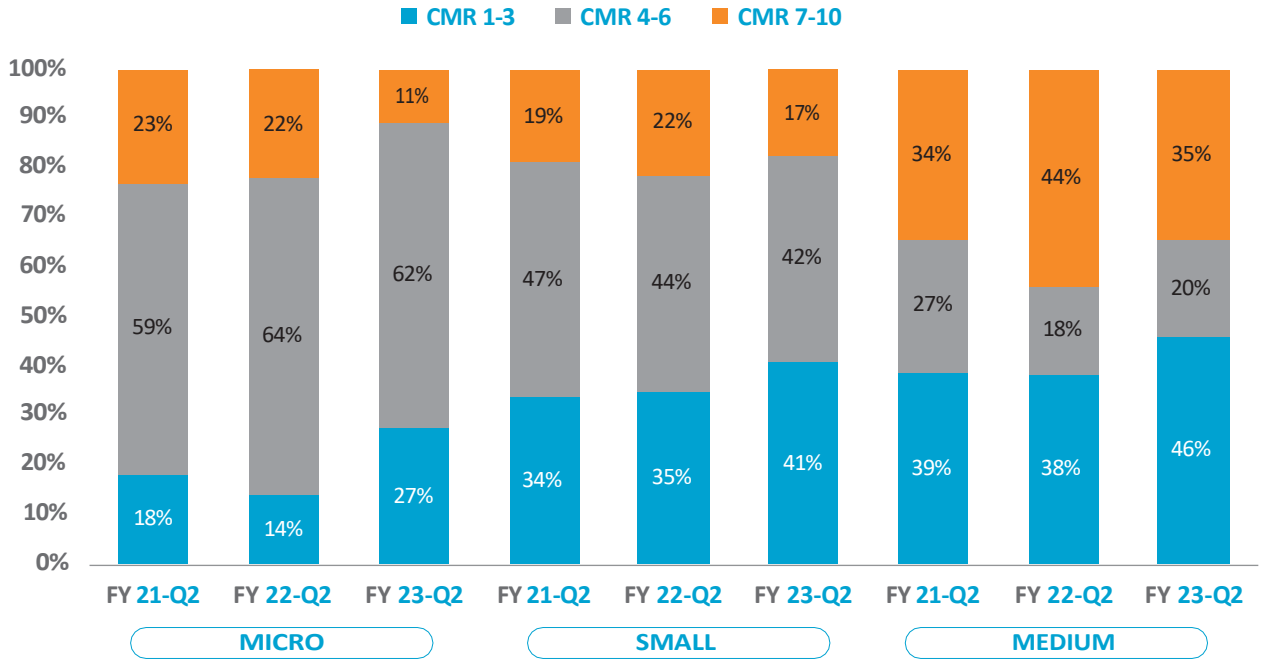
कर्जदाता प्रकारानुसार कर्जाचे सरासरी आकारमान (₹ लक्षात)

सिएमआर प्रमाणे एमएसएमई कर्ज उत्पत्ती

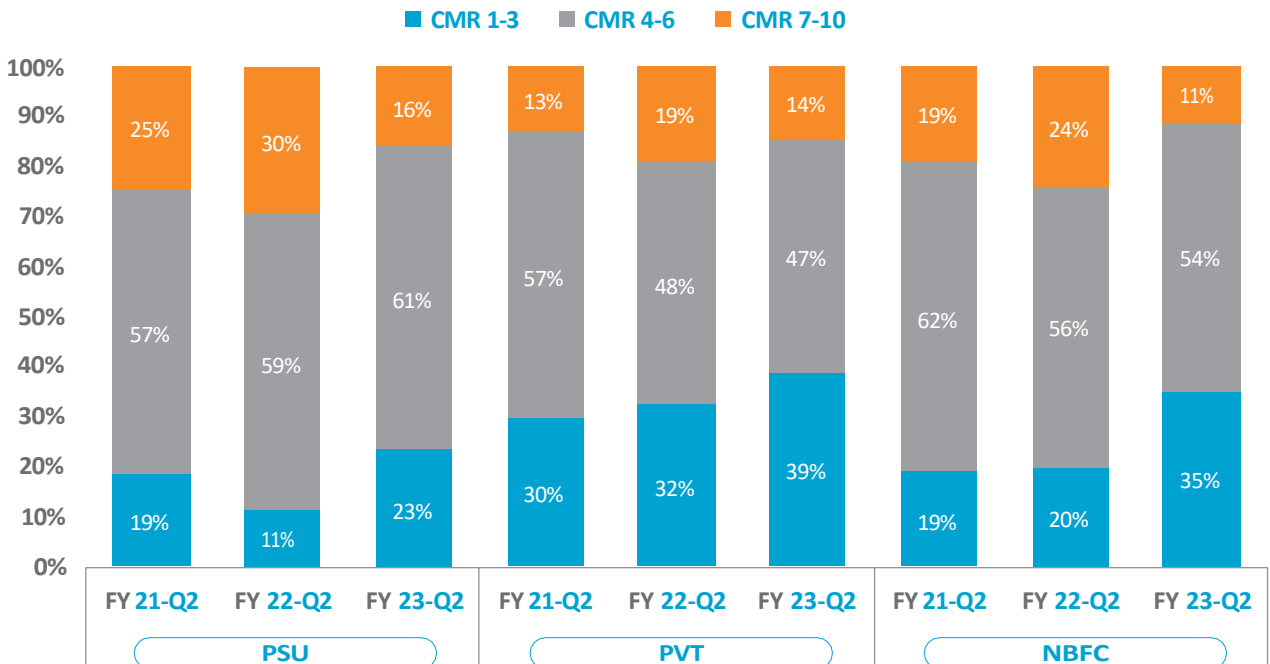
संपूर्ण एमएसएमई क्षेत्रात, कमी-जोखीम श्रेणी(सिएमआर 1-3) मधील उत्पत्तीचा वाटा वर्षगतवर्ष 22% ते 31% पर्यंत वाढला (सूक्ष्म विभागात सर्वात जास्त वाढ). संपूर्ण एमएसएमई क्षेत्रामधे उच्च-जोखीम श्रेणीमध्ये (सीएमआर 7-10) 24% ते 13% वर्षगतवर्ष घट देखील दिसून येते.

सिएमआरप्रमाणे #कर्जउत्पत्तीतील हिस्सा - एमएसएमई विभाग

प्रामुख्याने सूक्ष्म विभागाचा उच्च-जोखीम श्रेणीतील उत्पत्तीच्या वाटा कमी झाल्यामुळे, सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकां आणि एनबीएफसीचा उच्च-जोखीम श्रेणी (सिएमआर 7-10) मधील उत्पत्तीचा वाटा लक्षणीयरीत्या कमी झाला.

सिएमआर प्रमाणे #कर्जउत्पत्तीतील हिस्सा - कर्जदाता प्रकारान्वये

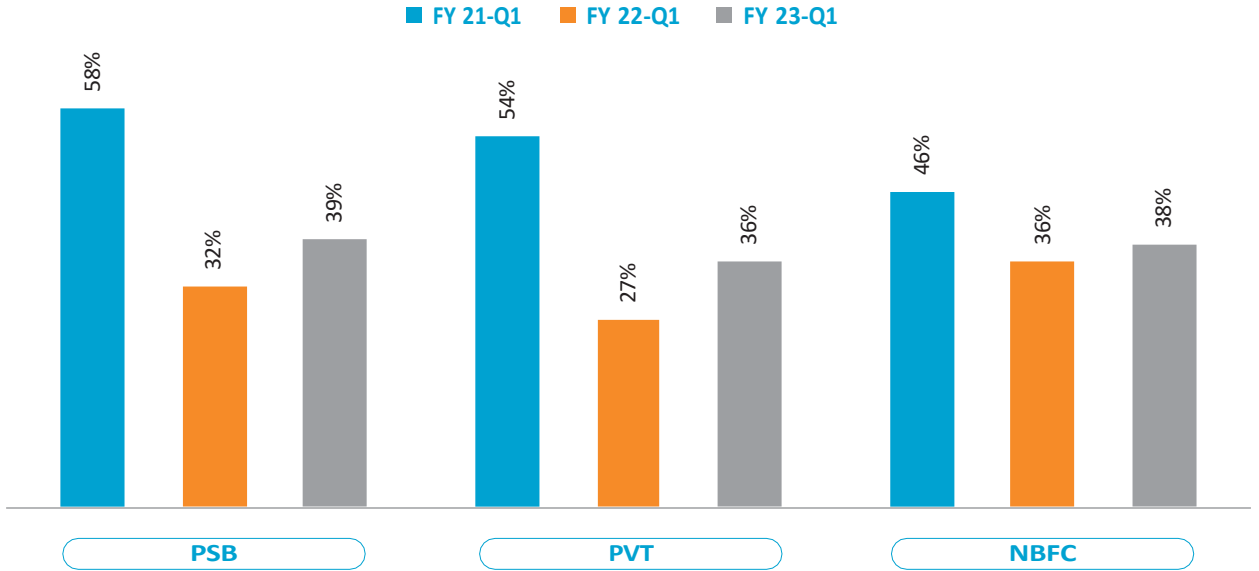

मंजूरी दर

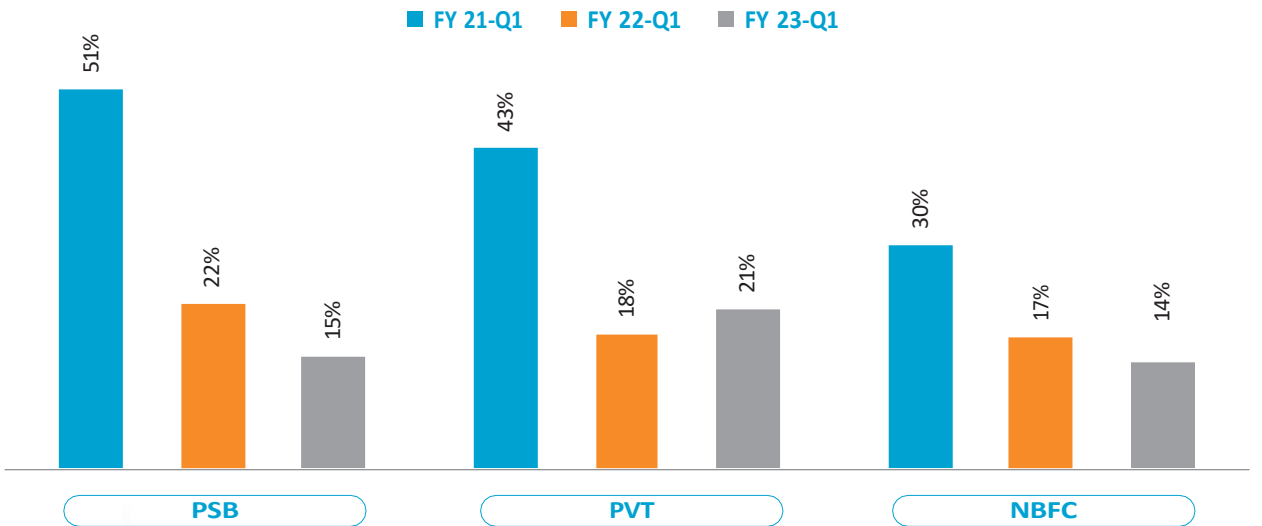
कर्जदात्यांची जोखीमीची गरज समजून घेण्यासाठी, आम्ही मंजूरीदराच अवलोकन केल. मंजूरी दरांची गणना करण्यासाठी, आम्ही पत चौकशी आणि त्यांच्याशी संबंधित पुढील 90 दिवसांतील उत्पत्ती पाहिली.

कमी-जोखीम(सिएमआर 1-3) श्रेणीमधे मंजूरी दर गतवर्षाच्या तुलनेत सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकां साठी 22%, खाजगी क्षेत्रासाठी 39% आणि एनबीएफसी साठी 32% वर स्थिर राहिले. मध्यम-जोखीम(सिएमआर 4-6) श्रेणी साठी मंजूरी दर सुधारले; तथापि, उच्च-जोखीम(सिएमआर 7-10) श्रेणीमधे सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकां आणि एनबीएफसी साठी गतवर्षाच्या तुलनेत किंचित घट झाली. पतमागणी वाढती असूनही, एनबीएफसीनी कमी जोखीम अवलंबून अत्यंत सावधपणे निवड केली.

कर्जदाता प्रकारे मध्यम जोखीम श्रेणीतील मंजूरी दर

कर्जदाता प्रकारे उच्च जोखीम श्रेणीतील मंजूरी दर

पतवाढ आणि कामगिरी

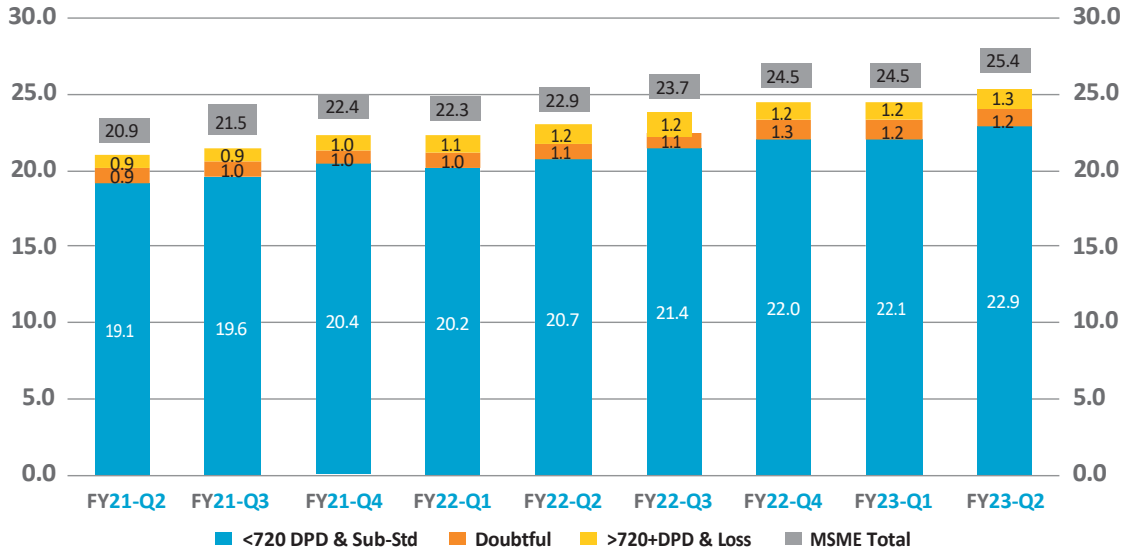
आजपर्यंत संपूर्ण शिल्लकबाकीच्या आधारे एमएसएमई विभागाच्या एक्सपोजरचा मागोवा घेतला आहे. परंतु, या बाकीचा एक भाग (~10%) 720 दिवसांहून अधिक काळातील डीपिडीसह पारंपारीक तथा अनिश्चित/बुडीत कर्जे म्हणून गणलेला आहे. यापुढे एमएसएमई पल्ससाठी विचारात घेतले जाणारे एक्सपोजर FY23-Q2 पर्यंत ₹ 22.9 लक्ष करोड (₹1.3 लक्ष करोड 720+ डीपिडी/ अनिश्चित आणि ₹1.2 लक्ष करोड बुडीत वगळून) वर्षगतवर्ष 10.6% नी वृद्धीगत झाले. अनिश्चित/बुडीत/720 डीपिडी च्या पलीकडे असलेल्या खात्यांसह एकूण एक्सपोजर ₹ 25.3 लक्ष करोड आहे.

FY22 मधे एकूण अनिश्चित/बुडीत/720 डीपिडी च्या पलीकडील शिल्लकबाकी ₹ 2.46 लक्ष करोड असून यात सद्य ₹ 1.79 लक्ष करोड (73%) हे FY19 मध्ये सुद्धा 90+ डीपिडी होते. अशा प्रकारे, ही पारंपारीक कसूर प्रकरणे आहेत जी एमएसएमई विभागासाठी सध्याचे योग्य शिल्लकबाकी मूल्य दर्शवत नाहीत.

एकूण ₹ 22.9 लक्ष करोड शिल्लकबाकीमध्ये प्रामुख्याने सार्वजनिकक्षेत्र बँकां ₹ 7.9 लक्ष करोड, खाजगी बँका ₹ 10.1 लक्ष करोड आणि एनबीएफसी ₹ 3.1 लक्ष करोड तर, उर्वरीत इतरस्रोत यांच योगदान आहे. एमएसएमई शिल्लकबाकीमध्ये लहानविभागाचे सर्वाधिक योगदान ₹ 9.5 लक्ष करोड असून सूक्ष्म आणि मध्यम विभागाचे अनुक्रमे ₹ 5.8 लक्ष करोड आणि ₹ 7.6 लक्ष करोड आहे.

ही शिल्लकबाकीतील वाढ एमएसएमई सर्व उप-विभागांमध्ये दिसून येते: सूक्ष्मविभागात 13% वर्षगतवर्ष वाढ झाली, तर लहान आणि मध्यम विभागांत अनुक्रमे 10% आणि 8% वर्षगतवर्ष वाढ झाली. सार्वजनिकक्षेत्र बँकां, खाजगी बँका आणि एनबीएफसी साठी शिल्लकबाकी अनुक्रमे वर्षगतवर्ष 6%, 18% आणि 3% ने वाढली.

एमएसएमई एक्सपोजर (₹ लक्ष करोड)

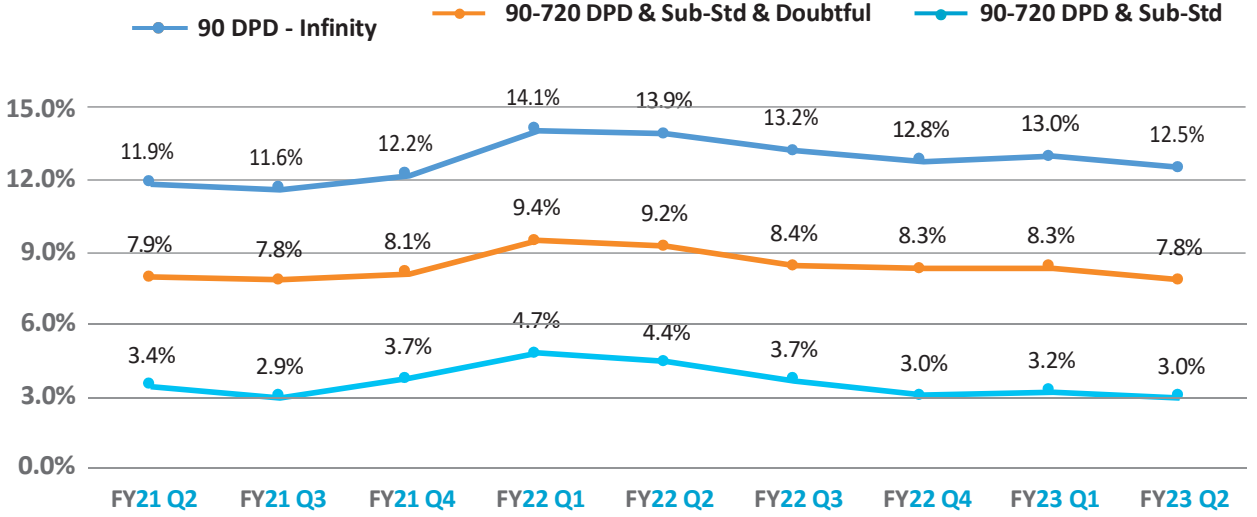

कसूर दर

ऐतिहासिकदृष्ट्या 12.5% (90+ डीपिडी) खूप जास्त कसूरदर दिसून आलेला आहे जो परंपरागत डीपिडी मुळे एमएसएमई क्षेत्रास उच्च-जोखीम व्यवसाय म्हणून दर्शवत होता. नवीन व्याख्येनुसार शिल्लकबाकीचा विचार करता, (म्हणजे अनिश्चित/बुडीत कर्जे आणि 720+ डीपिडी खाती वगळून) FY23 Q2 साठी कसूर दर 3.0% इतका कमी आहे.

गतवर्षी याच वेळेस कसूर दर 4.4% होता, आणि त्यात सतत घट दिसून येत आहे.

कसूर दर

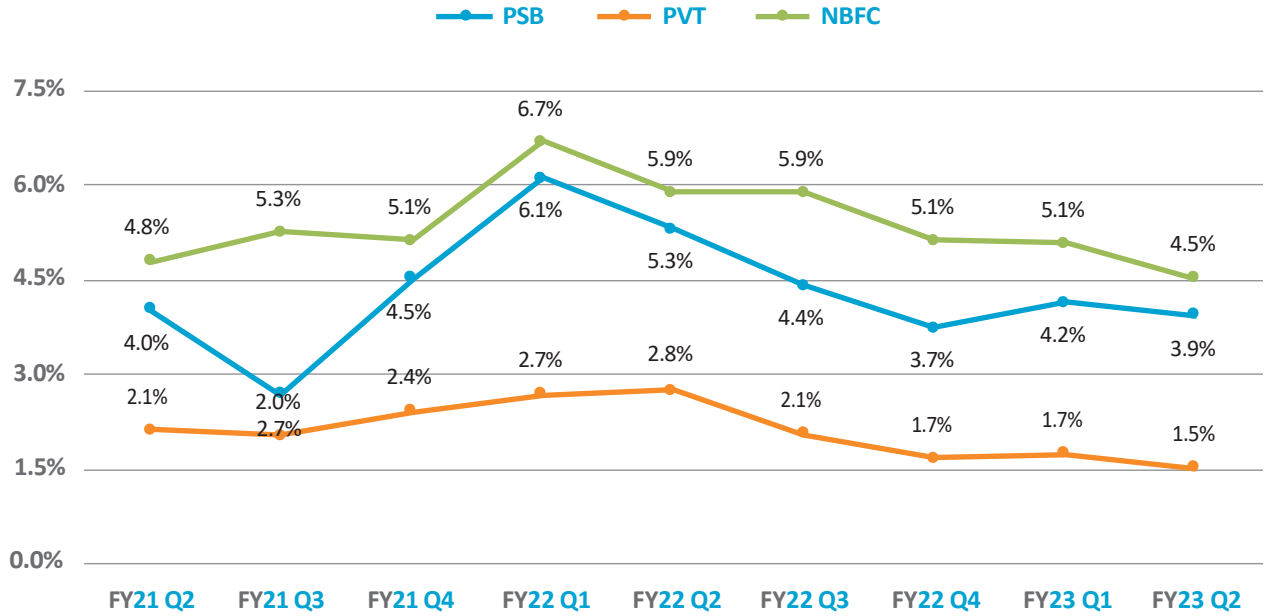
बुडीत सर्व गणनेतून वगळण्यात आले आहे

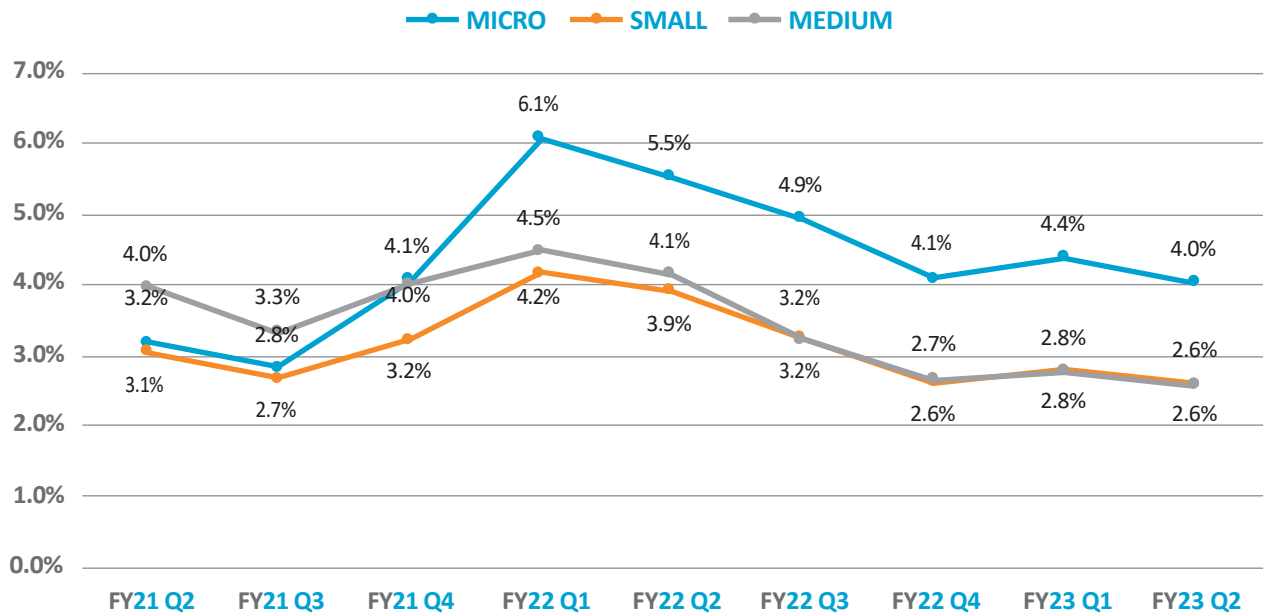
कर्जदाता प्रकारानुसार कसूर दर : 90+ डीपिडी

वर्षगतवर्ष तुलनेत, तिन्ही कर्जदाता प्रकारांमध्ये कसूर दर घसरले आहेत – खाजगी कर्जदात्यांमध्ये कमाल घसरण FY 22-Q2 मधील 2.8% वरून FY 23-Q2 मध्ये 1.5% पर्यंत दिसून आली.

कर्जदाता प्रकारानुसार कसूर दर

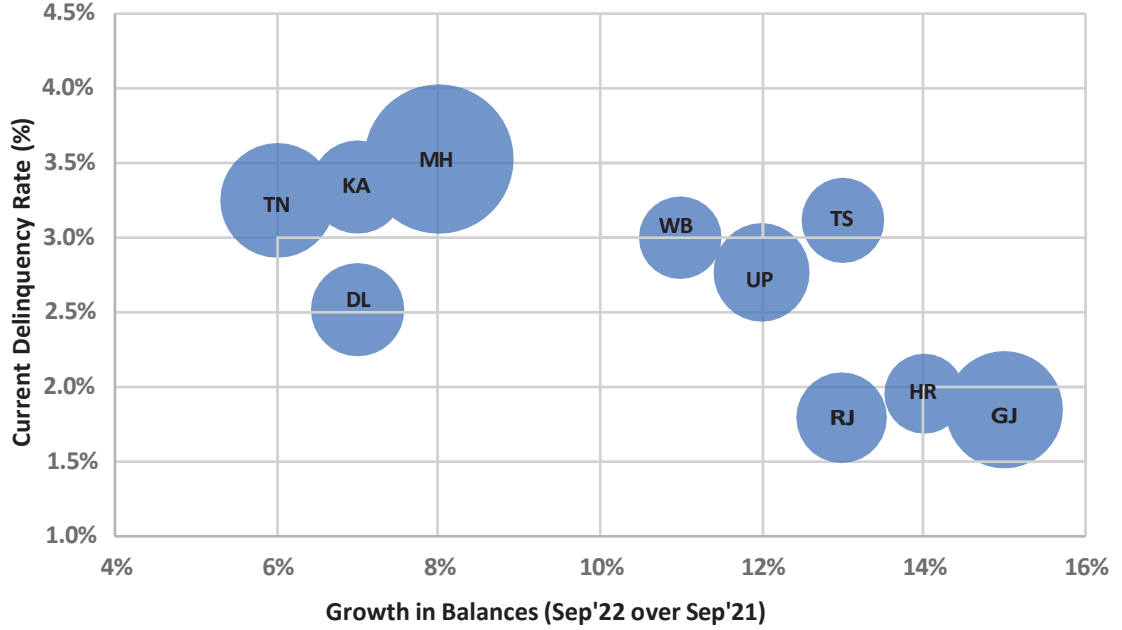
एमएसएमई विभागानुसार कसूर दर

शिल्लकबाकी आणि कसूर दर तुलना

सध्याच्या शिल्लकबाकीनुसार सप्टेंबर 22 पर्यंत एमएसएमईच्या एकूण शिल्लकबाकीमध्ये सर्वोत्तम 10 राज्यांचा 72% योगदान आहे. यामध्ये गुजरातची (15%) सर्वाधिक वाढ आणि राजस्थानचा सध्याचा सर्वांत कमी कसूर दर आहे.

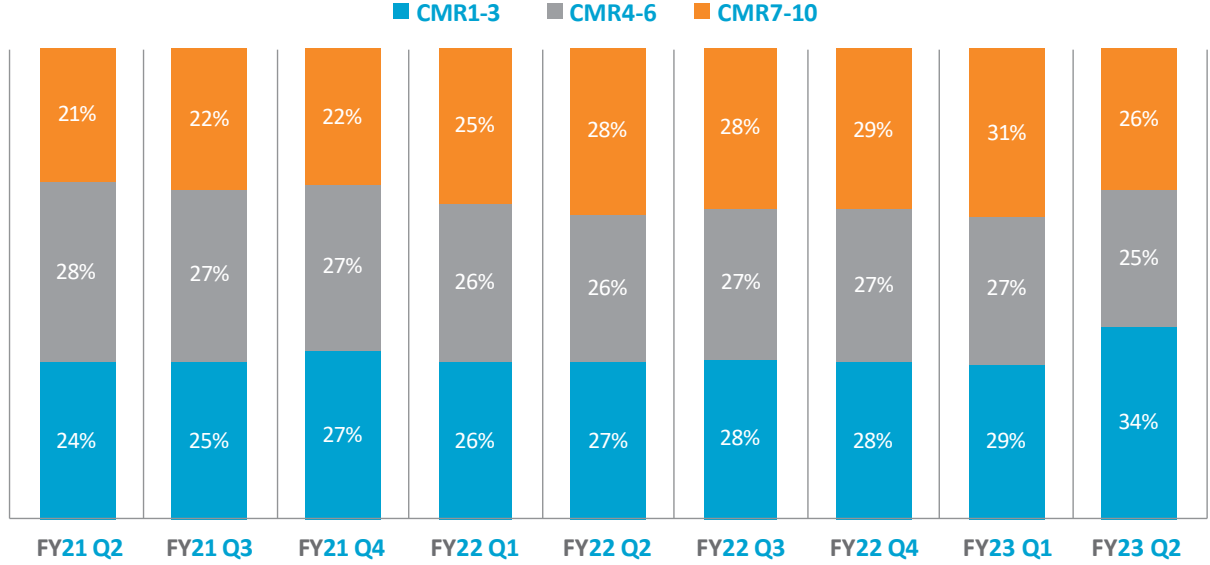
शिल्लकबाकीतील वाढ वि सद्य कसूर दर

सक्रिय कर्जदारांच वर्गीकरण

परिणामी, रकमेनुसार उच्च-जोखीमश्रेणीतील घटकांचे प्रमाण, जे सप्टेंबर'21 (FY22-Q2) मध्ये एकूण सक्रीयघटकांच्या 28% होते, ते सप्टेंबर'22 मध्ये 26% पर्यंत कमी झाले, यामुळे समान कालावधीसाठी कमी-जोखीम श्रेणीतील प्रमाण 27% पासून 34% पर्यंत वाढले.

पोर्टफोलियो शिल्लकबाकी अनुसार कर्जदारांच वर्गीकरण

जोखमीची रूपरेखा

सप्टेंबर-21 ते सप्टेंबर-22 या एक वर्षाच्या कालावधीत कर्जदारांच्या सिबील एमएसएमई रँक(सिएमआर) मधील बदलाचे परीक्षण केले आणि पुढील श्रेणीत वर्गीकृत केले- कमी जोखीम: सिएमआर 1-3, मध्यम जोखीम: सिएमआर 4-6, उच्च जोखीम: सिएमआर 7-10.

सप्टेंबर'21 मध्ये सिएमआर 1-3 मध्ये असलेल्या एकूण कर्जदारांपैकी 31% कर्जदार सप्टेंबर'22 पर्यंत खालच्या मध्यमजोखीम श्रेणीत गेले तर सप्टेंबर'21 मध्ये सिएमआर 4-6 मध्ये असलेल्या एकूण कर्जदारांपैकी 14% सुधारणा होऊन कमीजोखीम श्रेणीत गेले.

सप्टेंबर 21 ते सप्टेंबर 22 दरम्यान सिएमआर बदलाचा आकृतिबंध(मॅट्रीक्स)

		CMR as of Sep'22			Downgrades	Upgrades	Same
		CMR1-3	CMR4-6	CMR7-10			
CMR as of Sep'21	CMR1-3	69%	25%	6%	31%	0%	69%
	CMR4-6	14%	67%	19%	19%	14%	67%
	CMR7-10	2%	11%	87%	0%	13%	87%

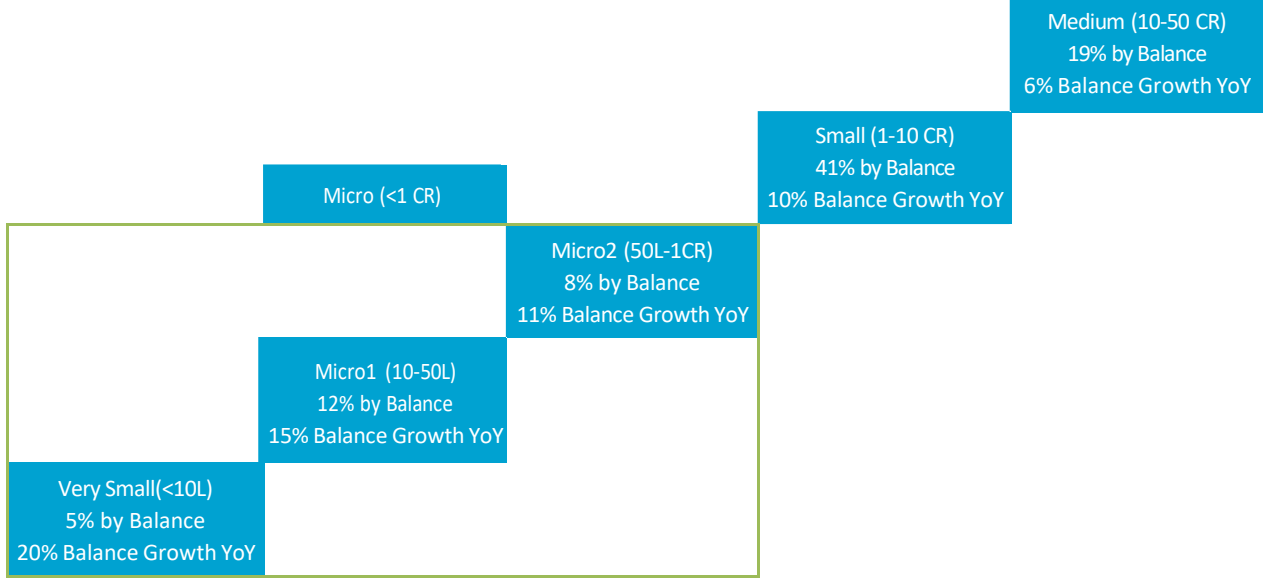
गेल्या वर्षी याच वेळी पोर्टफोलिओतील अशाच बदलचा मागोवा घेण्यात आला होता. सप्टेंबर-20 ते सप्टेंबर-21 या कालावधीतील अवनतीची टक्केवारी सप्टेंबर-21 ते सप्टेंबर-22 पर्यंतच्या अवनतीपेक्षा जास्त होती. सप्टेंबर-20 ते सप्टेंबर-21 पर्यंत सिएमआर 1-3 श्रेणीमध्ये, 37% अवनती दिसली आणि सिएमआर 4-6 श्रेणीमध्ये, 30% अवनती दिसली.

पुढची वाढीची लाट - सूक्ष्म विभाग

93% घटक सूक्ष्म (₹ 1 करोड पेक्षा कमी) विभागामध्ये आहेत, FY23 Q2 मध्ये 13% वर्षगतवर्ष वाढदरसह एमएसएमई पोर्टफोलिओत 25% मध्ये योगदान आहे.

विभागानुसार वर्षगतवर्ष वाढ आणि शिल्लक योगदान

व्यावसायिक कर्जांचे घटक स्तरावरावरील एकत्रित क्रेडिट एक्सपोजर आधारित वर्गीकरण,
अती सूक्ष्म : exposure up < ₹ 10 Lakh;
सूक्ष्म 1 : Exposure between ₹ 10 Lakh and ₹50 Lakh;
सूक्ष्म 2 : Exposure between ₹ 50 Lakh and ₹ 1 Cr

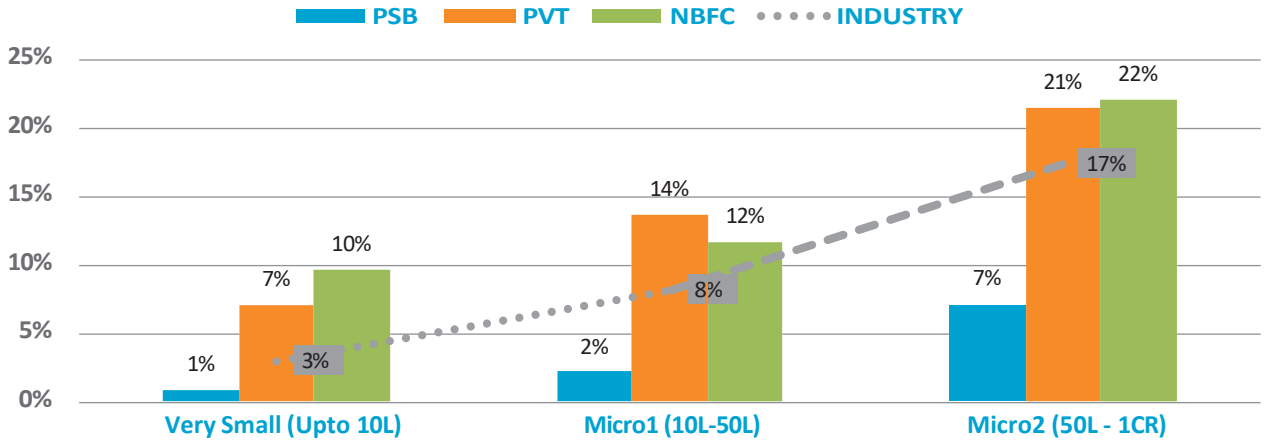
अतिशय लहान, सूक्ष्म 1 आणि सूक्ष्म 2 ने अनुक्रमे 20%, 15% आणि 11% वर्षगतवर्ष शिल्लक वाढ दिसत आहे, जी सूक्ष्म कर्जातील अचानक वाढ दर्शवते, ही केवळ महामारीनंतरची उसळी नसून मजबूत डिजिटल पायाभूत सुविधांमुळे अधिक आहे.

खाजगी बँकांमध्ये उत्पत्तीच्या 12 महिन्यांत अत्यंत लहान विभागातील 7% उत्पत्ती सूक्ष्म 1 मध्ये आणि सूक्ष्म 1 विभागातील 14% उत्पत्ती सूक्ष्म 2 विभागात तर सूक्ष्म 2 मधील 21% उत्पत्ती लहान विभागात सुधारित झाली.

खाजगी बँका आणि एनबीएफसी मध्ये घटकानी मोठ्या संख्येने शिल्लक वाढ दर्शवली, परिणामी उत्पत्तीनंतर 12 महिन्यांतच जास्त घटकांचे उच्चतर विभागात पदार्पण झाले (उदा. 12 महिन्यांच्या कालावधीत अगदी लहान विभागातून सूक्ष्म 1 विभागात सुधारणा). हे सुस्पष्ट करत की सूक्ष्म विभागाला एकदा औपचारिक पत प्रणालीत प्रवेश मिळाला की पुनः पूर्णताकदीने उभारी घेते.

सूक्ष्म विभाग : कर्जदाता प्रकारानुसार श्रेणीतील सुधारणा

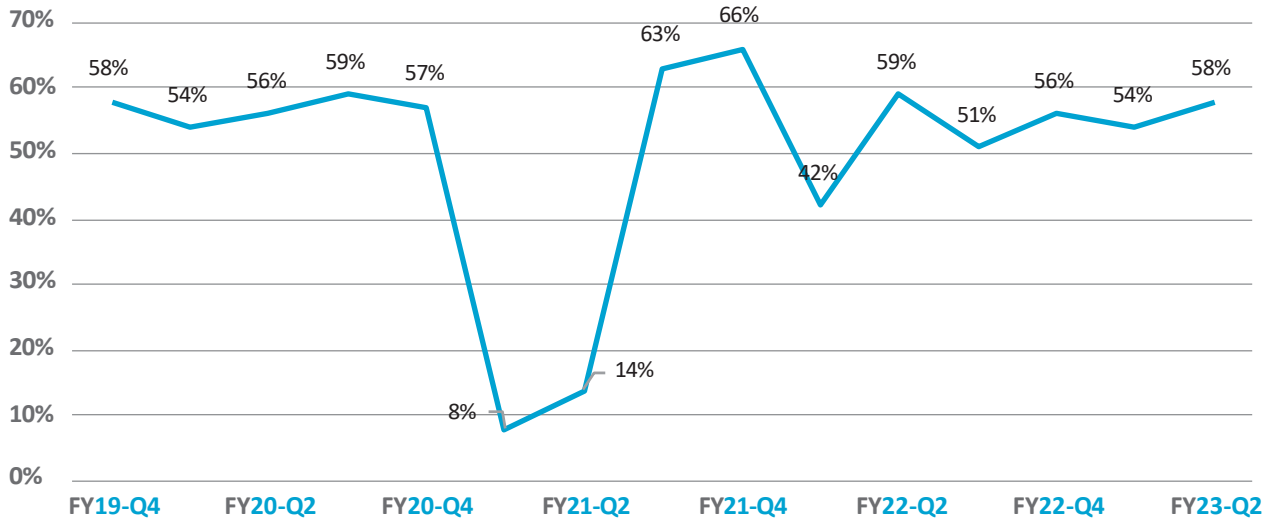

Period : 2021 (Apr-Sep) Originations and growth in balance after 12 months

Upgrade: Moving into next higher segment eg: Very Small to Micro1, Micro1 to Micro2 as so on in 12 months

एमएसएमईक्षेत्रातील नवीनच न्यू-टू-क्रेडिट(एनटीसी) विभाग पाहता, नवीन उत्पत्ती मधील योगदान उल्लेखनीय असून FY23-Q2 मध्ये संपूर्ण एमएसएमई मध्ये एनटीसीच योगदान 44% आहे. सूक्ष्म विभागात, 50% पेक्षा जास्त नवीन उत्पत्ती एनटीसी कर्जदारांकडून आली आहे. सूक्ष्म विभागातील एनटीसीच योगदान महामारी-पूर्वीच्या पातळीवर परत आल आणि सातत्याने वाढत आहे. सूक्ष्म विभागात पतमागणी जास्त आहे आणि कर्जदाते त्यांना पतप्रणालीत समाऊन घेण्यास तितकेच आक्रमक आहेत.

एनटीसी - सूक्ष्मविभागातील नवीनउत्पत्तीची टक्केवारी

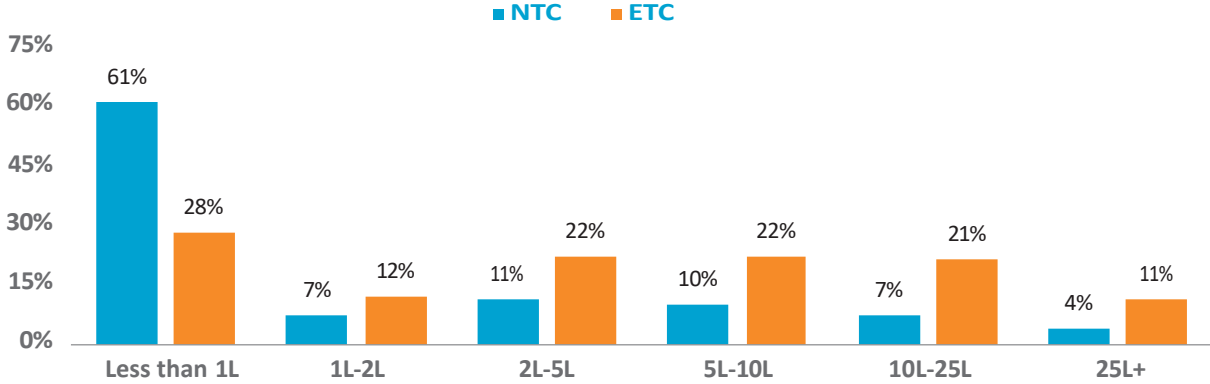

सूक्ष्म विभाग : एनटीसी वि इटीसी

एनटीसी /इटीसी(विद्यमान कर्जदार) विभागांच्या विविध वैशिष्ट्यांचा सखोल अभ्यास केला. इटीसी विभागामध्ये प्रस्थापित पत पार्श्वभूमी असलेल्या विद्यमान कर्जदारांचा समावेश होतो. या सरावासाठी, ऑक्टोबर 20 ते मार्च 21 मधील उत्पत्तीचा विचार करण्यात आला. इटीसी साठी, कमीत कमी फक्त दोन वर्ष पूर्वपार्श्वभूमीचे कर्जदार घेतले आहेत, आणि एनटीसी शी समपातळीवर तुलना करण्यासाठी सिएमआर श्रेणी प्रमाणे सूक्ष्म विभागांतर्गत सब-सेगमेंट नुसार नमुने घेतले आहेत

इटीसीच्या तुलनेत एनटीसी विभागात कमी तिकीट आकाराच्या कर्जदारांचे प्रमाण जास्त आहे; 61% एनटीसी कर्जदारांचे प्रारंभिक तिकीट आकार < ₹ 1लक्ष आहे.

एनटीसी वि इटीसी कर्ज आकारमानाप्रमाणे वर्गीकरण

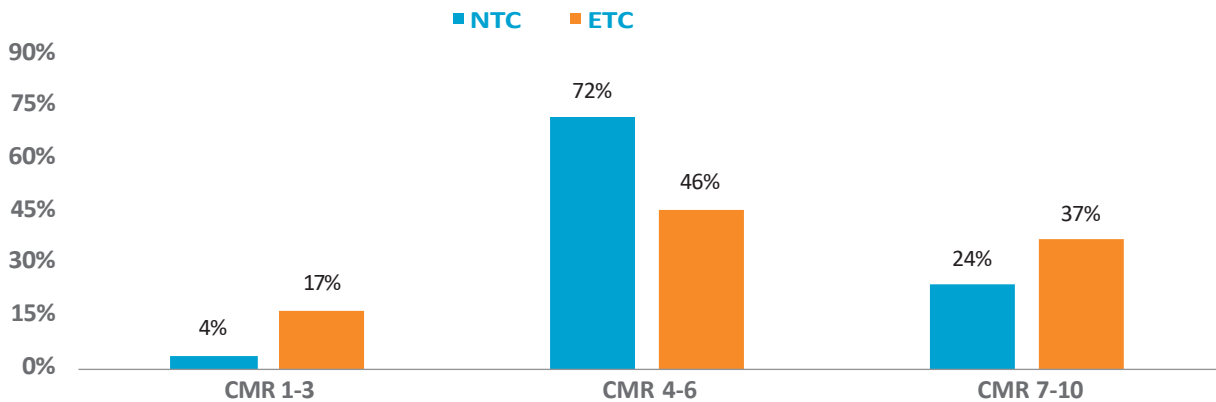

Originations considered between Oct'20 - Mar'21

मार्च 21 पर्यंत किमान दोन वर्ष पार्श्वभूमी असलेल्या कर्जदारांचा इटीसीत अंतर्भाव केला आहे

इटीसी आणि एनटीसी भिन्न जोखीम स्वरूपाच्या आहे. बहुतेक (~72%) एनटीसी कर्जदारांचा पहिला सिएमआर मध्यम जोखीम श्रेणी (सिएमआर 4-6) आहे तर 46% विद्यमान कर्जदार मध्यम श्रेणीत आहेत.

एनटीसी वि इटीसी सिएमआरप्रमाणे वर्गीकरण

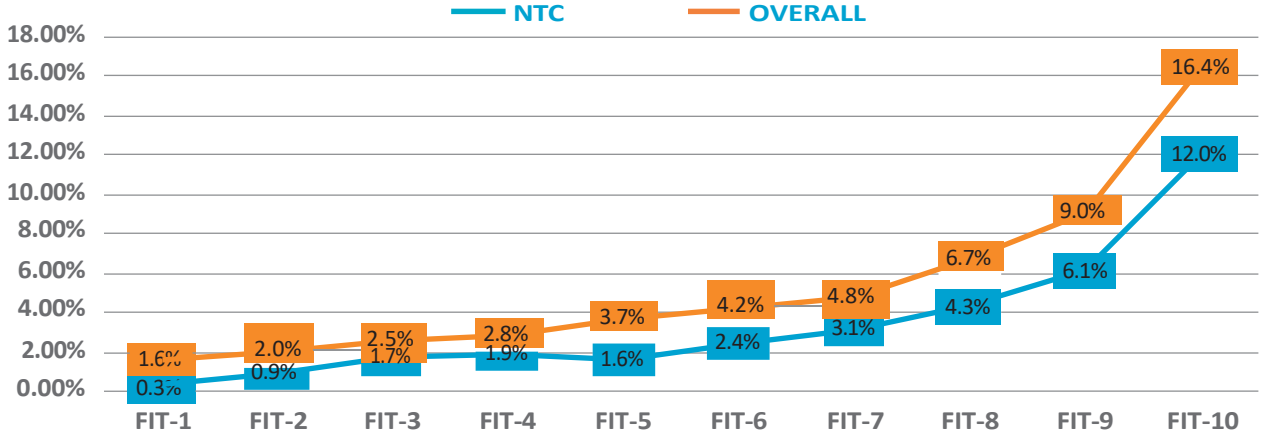

एनटीसी आणि इटीसी ग्राहकांच्या प्रोफाइलमधील फरक लक्षात घेता, या क्षेत्रात प्रभावी जोखीमप्रणालीसाठी पर्यायी डेटा स्रोतांची वाढती गरज आहे. औपचारिक पतप्रणालीमध्ये सूक्ष्मउद्योगांचा समावेश आर्थिक उन्नतीसाठी महत्त्वपूर्ण असून नवीन घटकांना समाऊन घेतल्याने त्यांना दीर्घकालीन पतपार्श्वभूमी तयार करण्यात मदत होते.

FIT श्रेणी हे क्रेडिट कसूर अंदाज दर्शवणारे परिमाण (मॉडेल) आहे जे वस्तू आणि सेवाकर (GST), बँक स्टेटमेंट्स आणि आयकर रिटर्न (ITR) च्या सामर्थ्याचा लाभ घेऊन एमएसएमई कर्जासाठी माहिती प्रदान करणारी प्रणाली आहे. रॅकिंग मॉडेल, मशीन लर्निंग अल्गोरिदम वापरून पुढील 12 महिन्यांत एमएसएमई अनुत्पादित कर्ज(NPA) बनण्याच्या संभाव्यतेचा अंदाज लावते. फिट श्रेणी 1 ते 10 दरम्यान असून 1 सर्वात कमी जोखीम दर्शवते.

FIT श्रेणी, अनेक स्त्रोतांकडून माहितीचे संकलन करून त्रिमीतीने एमएसएमई घटकासाठी आर्थिक, उत्पन्न आणि व्यापार डेटाचे एकसंध दृश्य दाखवून सुधारित जोखीम भिन्नता आणि एमएसएमई कर्जासाठी अतिशय सक्षम जोखीमसुरक्षा देते. अशा प्रकारे, एनटीसी विभागासाठी समृद्ध माहितीच एक उत्तम साधन ठरू शकते तसेच त्याची सर्वसमावेशकता आणि वाढ होऊ शकते.

एफआयटी श्रेणी - कसूर शक्याशक्यता

सिएमआर v/s फिट श्रेणी च्या कामगिरीने जोखीम-विभाजन आणखी चांगले दाखवले आणि या क्षमतांचा अधिक शोध घेतला. सिएमआर 1-3 मध्ये एकूण बँड दर 2.2% आहे, परंतु त्यामध्येही, आपल्याला 1.1% (FIT 1-3) इतका कमी आणि 6.3% (FIT9-10) इतका जास्त दर असलेले कप्पे दिसले.

एफआयटी आणि सिएमआर श्रेणी क्रॉस टॅब

Bad Rates		CIBIL MSME Rank				
		Low (CMR 1-3)	Medium (CMR 4-6)	High (CMR 7-10)	New to Credit	Overall
FIT Rank	Low (FIT 1-3)	1.1%	1.7%	12.1%	1.5%	2.1%
	Medium (FIT 4-8)	2.1%	3.8%	16.4%	3.2%	4.4%
	High (FIT 9-10)	6.3%	9.3%	27.8%	11.1%	12.7%
	Overall	2.2%	4.7%	19.8%	4.0%	5.4%

जोखमीच्या पूर्वसंकेतांचा इशारा (इंडब्लूएस)

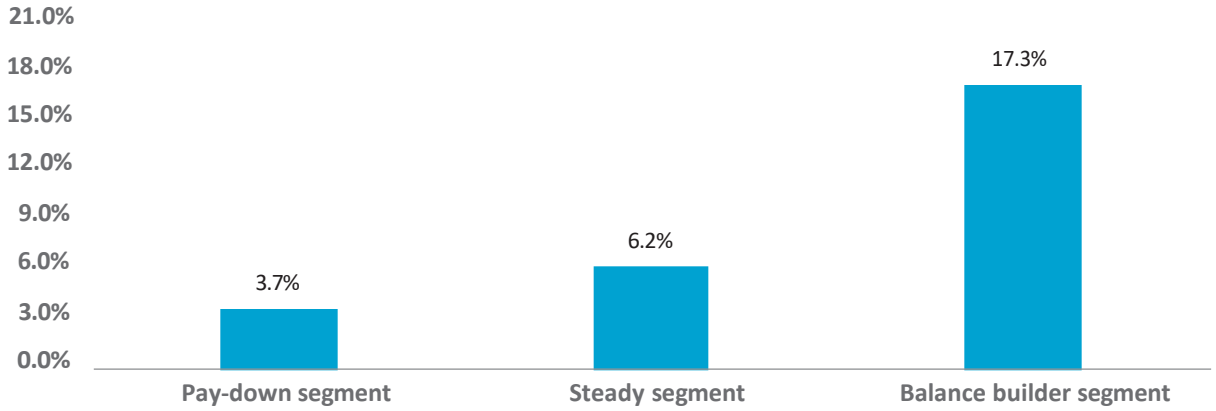
एमएसएमई कर्जदेणे सूक्ष्मतर होण्याच्या दिशेने वाटचाल करत असून व्यासपीठ-आधारित कर्ज देण्याच्या पध्दतीची वारंवारता दिसून येते यासाठी कर्जसुरक्षा केलेल्या घटकाच्या कामगिरीचा मागोवा घेण्याचे नाविन्यपूर्ण उपाय आवश्यक आहेत. सध्या डीपीडी श्रेणीमध्ये असलेल्या खात्यावर सुधारणात्मक कृती प्रतिक्रिया करण्यास उशीर होऊ शकतो तथापि इतर काही संकेतक आहेत जे नजीकच्या भविष्यात संभाव्य कसूरची सूचना देऊ शकतात. त्यामुळे, इंडब्लूएस हा क्रेडिट जोखीम व्यवस्थापन योजनेचा अविभाज्य भाग बनतो कर्जदात्यांना प्रतिबंधात्मक कृती करण्यास सक्षम बनवतो.

कल आधारीत CreditVision® अल्गोरिदम आणि विशेषतांचा वापर एखाद्या घटकाची 'प्रारंभिक पूर्वसूचना लक्षण' ओळखण्यासाठी करून वेळेवर योग्य कारवाई केल्यास जोखीमीत कमी येते. अलिकडच्या काळातील कसूर आणि अल्प काळातील सतत पतउभारणी हे नजीकच्या काळातील डीफॉल्टचे महत्त्वपूर्ण संकेत आहेत.

सप्टेंबर 21च्या (शून्य डीपीडी) एमएसएमई पोर्टफोलिओचा विश्लेषण केल आणि पुढील 12 महिन्यांतील कामगिरी (एव्हर 90 डीपीडी) कल आधारीत CreditVision अल्गोरिदममध्ये मोजली.

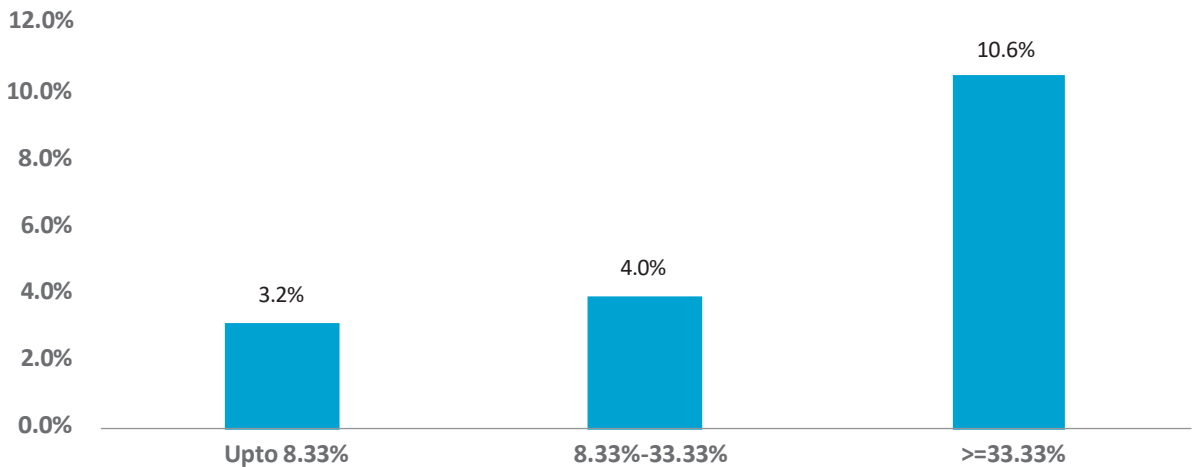
गत 24 महिन्यांत सातत्याने क्रेडिट वाढवणाऱ्या कर्जदारांनी सर्वाधिक बँड दर दाखवले आहेत, हे सूचित करते की या शिल्लक वाढवणारे श्रेणीतील पुढील 12 महिन्यांत संभाव्य डिफॉल्ट होऊ शकतात.

12M Ever 90: Balance build-up (Last 24 months)

वर्तमान कसूर (मासिक विश्लेषण) 0 डीपीडी असला तरीही, गेल्या 12 महिन्यांत मोठ्या संख्येने चुकलेल्या देयकांच्या मुळे उच्च डीफॉल्ट दर दिसला.

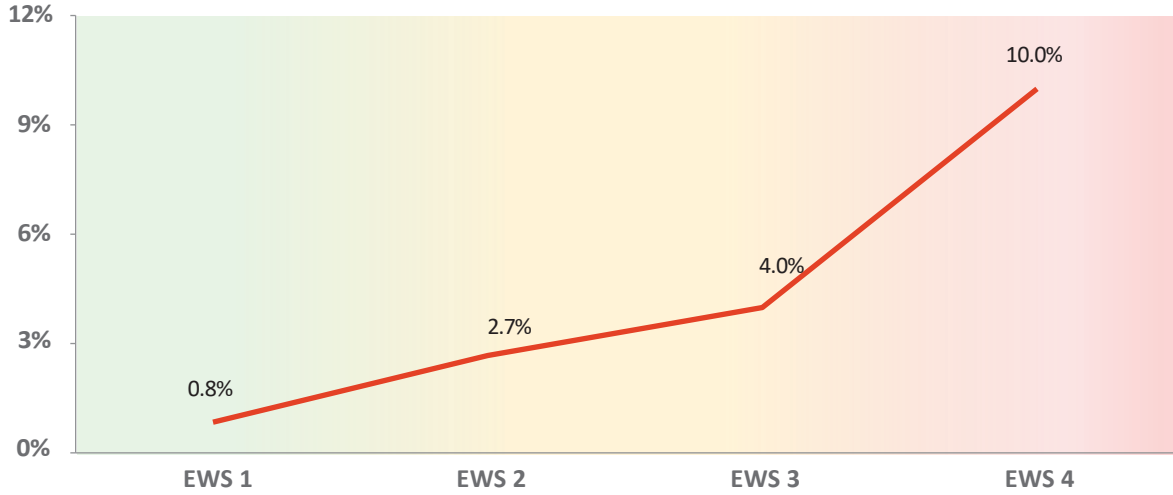
12M Ever 90: Missed Payment Ratio (Last 12 months)

आम्ही वरील आणि अतिरिक्त संकेतकांचे संयोजन पाहिले जे संभाव्य अनुत्पादितघटक प्रत्यक्षात डिफॉल्ट होण्याआधीच ओळखण्यात मदत करतात. खालील विभाजन हे यापैकी काही मेट्रिक्स कसे एकत्र केले जाऊ शकतात आणि जोखमीचा अंदाज लावण्यासाठी वापरला जाऊ शकतो याचे उदाहरण आहे. डिफॉल्टच्या संभाव्य घटकांचे वर्गीकरण करण्यासाठी प्रारंभिक पूर्वसूचना सिग्नल(इंडब्लूएस) 1 ते 4 श्रेणी केल्या आहेत. (कमी श्रेणी कमी जोखीम).

सप्टेंबर'21 पासून 12 महिन्यांत इंडब्लूएस-4 अंतर्गत बेसपैकी, 10% घटक 90+ झाले

Ever 90 in the next 12 months as per EWS Bucket

Borrower Base: MSME Book with CMR1-6 and 0 DPD as of Sep'21(T0) Performance: 90+ in 12 months from T0

सिएमआर वि इडब्लूएस विश्लेषणात जोखीमेचे पुढील विभाजन देखील दर्शविले आहे आणि क्षमतांचा अधिक शोध घेतला. सिएमआर 1-3 साठी बॅड दर 2.1% आहेत, परंतु त्यामधेही आपल्याला 0.8% (इडब्लूएस 1) इतके कमी आणि 4.0% (इडब्लूएस 4) इतका जास्त दर असलेले कप्पे दिसले.

Additional Risk Differentiation over CIBIL MSME Rank

Population Distribution		CMR Score Band			Performance (Ever 90 in next 12 months)	CMR Score Band		
		CMR1-3	CMR4-6	Overall		CMR1-3	CMR4-6	Overall
EWS TIERS	EWS1	4.2%	4%	8.3%	EWS1	0.8%	0.9%	0.8%
	EWS2	10.4%	16.7%	27.2%	EWS2	1.8%	3.3%	2.7%
	EWS3	7.0%	24.2%	31.2%	EWS3	2.4%	4.5%	4.0%
	EWS4	4.0%	29.4%	33.3%	EWS4	4.0%	10.9%	10.0%
Overall		25.6%	74.4%	100.0%	Overall	2.1%	6.5%	5.4%

अस्वीकरण

हा एमएसएमई पल्स अहवाल ट्रान्स यूनियन सिबील लि. (टीयू सिबील)ने तयार केला आहे. या अहवालाच्या वापराद्वारे वापरकर्ता या अस्वीकाराच्या आधीन राहून त्याची स्वीकृती देतो. हा अहवाल टीयू सिबील च्या सदस्य असलेल्या क्रेडिट संस्थांनी दिलेल्या माहितीच्या संकलनावर आधारित आहे. टीयू सिबील अहवाल तयार करताना आवश्यक काळजी घेत असून टीयू सिबील पतसंस्थांद्वारे सादर केलेल्या चुकीच्या किंवा अपुऱ्या माहितीमुळे अचूकता, चुका आणि/किंवा चुकांसाठी जबाबदार असणार नाही. पुढे, टीयू सिबील अहवालातील माहितीच्या पर्याप्ततेची किंवा पूर्णतेची आणि/किंवा कोणत्याही विशिष्ट हेतूसाठी तिच्या उपयुक्ततेची हमी देत नाही किंवा टीयू सिबील अहवालावर कोणत्याही प्रवेशासाठी किंवा विसंबून राहण्यासाठी जबाबदार नाही आणि टीयू सिबील अशा सर्व दायित्वांना स्पष्टपणे नकार देते. हा अहवाल कोणताही अर्ज, उत्पादन नाकारण्याची/नाकारण्याची किंवा स्वीकारण्याची शिफारस नाही किंवा टीयू सिबील ची (i) कर्ज द्या किंवा देऊ नका अशी कोणतीही शिफारस नाही. (ii) संबंधित व्यक्ती/संस्थेसोबत कोणत्याही आर्थिक व्यवहार करा किंवा करू नका. अहवालात समाविष्ट असलेली माहिती सल्ला बनत नाही आणि वापरकर्त्याने या अहवालातील माहितीवर आधारित कोणताही निर्णय घेण्यापूर्वी सर्व आवश्यक विश्लेषण केले पाहिजे जे त्याच्या मते विवेकपूर्ण आहे. अहवालाचा वापर क्रेडिट इन्फॉर्मेशन कंपनीज (नियमन) कायदा, 2005, क्रेडिट इन्फॉर्मेशन कंपनी रेग्युलेशन, 2006, क्रेडिट इन्फॉर्मेशन कंपनी नियम, 2006 च्या तरतुदीद्वारे नियंत्रित केला जातो. अहवालाचा कोणताही भाग पूर्व मंजूरी शिवाय कॉपी, प्रसारित, प्रकाशित केला जाऊ नये.

TRANSUNION CIBIL LIMITED

Credit Information Bureau (India) Limited)

One World Center, Tower 2A-2B, 19th Floor, Senapati Bapat Marg, Lower Parel, Mumbai - 400 013